

Σταύρος Λυγερός

ΤΡΙΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΗΝ ΠΟΛΩΝΙΑ

Η γεωπολιτική ομηρία

Η ιστορία της Πολωνίας είναι η ιστορία ενός λαού, που αγωνίζεται να διατηρήσει την εθνική του ταυτότητα και την κρατική του υπόσταση. Σφηνωμένη ανάμεσα στις δυο μεγάλες δυνάμεις, την προτεσταντική Γερμανία και την ορθόδοξη Ρωσία, ήταν φυσικό να είναι δέσμια της γεωπολιτικής της θέσης. Αποτελούσε το κατα προτεραιότητα αντικείμενο του ανταγωνισμού τους με συνέπεια οι διαμελισμοί και η ξένη κατοχή να είναι ο κανόνας στην ιστορία της. Δεν είναι περίεργο λοιπόν που η τραυματική εμπειρία ενός μακροχρόνιου και πολύμορφου εθνικού προβλήματος, σφράγισε τους Πολωνούς και σφυρηλάτησε τον αδιάλλακτο εθνικισμό τους. Ίσως στον εθνικά ενοποιητικό ρόλο της καθολικής εκκλησίας, στη διάρκεια όλης αυτής της ιστορικής διαδρομής, θα πρέπει να αναζητηθούν οι ρίζες της πολυσήμαντης πνευματικής αλλά και πολιτικής επιρροής της.

Το τέλος του τελευταίου πολέμου άλλαξε ριζικά το σκηνικό. Εκτός από μια ελαφρά εδαφική μετατόπιση(!) της Πολωνίας προς τα δυτικά, η τύχη της χώρας εξαρτήθηκε απόλυτα από τη δυναμική των σχέσεων Σοβιετικής Ένωσης - Δύσης. Στο ιδιότυπο παζάρι της Γιάλτας (Φλεβάρης 1945) συμφωνήθηκε —αντίθετα από ότι πιστεύεται— η Πολωνία να προχωρήσει σε «ελεύθερες εκλογές, χωρίς περιορισμό, στη βάση της καθολικής και μυστικής ψηφοφορίας. Όλα τα δημοκρατικά και αντιναζιστικά κόμματα είχαν το δικαίωμα της συμμετοχής σ' αυτές τις εκλογές κατεβάζοντας υποψηφίους».¹ Υπογράφοντας τα παραπάνω ο Στάλιν δεν παρέλειψε να σημειώσει: «Δυο φορές τα τελευταία 30 χρόνια, οι εχθροί μας οι γερμανοί, πέρασαν απ' αυτό το διάδρομο. Για το συμφέρον της Ρωσίας θα πρέπει η Πολωνία να είναι ισχυρή για να μπορεί

να κλείνει την πόρτα του διαδρόμου αυτού με τις δικές της δυνάμεις.² Οι ρώσοι είχαν τον απόλυτο στρατιωτικό έλεγχο της χώρας, ενώ οι δυτικοί δεν είχαν καμία δυνατότητα επέμβασης. Η εφαρμογή των συμφωνιών επαφίετο λοιπόν στην καλή τους πρόθεση. Έτσι, λίγους μήνες αργότερα, στη διάσκεψη του Πότσδαμ (Ιούλιος 1945), ο Στάλιν απαντώντας σε ερώτηση αναφορικά με την Πολωνία διευκρίνιζε: «Κάθε ελεύθερα εκλεγμένη κυβέρνηση θα ήταν αντικομμουνιστική κι αυτό δε μπορούμε να το επιτρέψουμε».³ Οι εκλογές δεν έγιναν μόνο καθυστερημένα στά 1947, αλλά και κάτω από καθεστώς τρόμου. Ο δρόμος για τον ψυχρό πόλεμο έχει ανοίξει. Η Μόσχα είναι φυσικό να θέλει να σταθεροποιήσει τον απόλυτο ελεγχό της στο ζωτικής σημασίας πολωνικό διάδρομο. Άλλωστε η φιλοσοφία της έχει διατυπωθεί με σαφήνεια: Η κατάληψη της εξουσίας από ένα κομμουνιστικό κόμμα είναι «αμετάκλητο γεγονός». Ειδικά το πολωνικό Κ.Κ., μετά τη συστηματική εξόντωση των στελεχών του στα στρατόπεδα της Σιβηρίας το 1937 με την κατηγορία των λουξμπουργκιστών, ανασυγκρότησε το 1941 σύμφωνα με τις ρώσικες νόρμες, έτσι ώστε να παρέχει όλες τις εγγυήσεις πίστης και αφοσίωσης στη σοβιετική πολιτική.

Απο τη στιγμή που δρομολογήθηκε η πολιτική του ψυχρού πολέμου, ο ανταγωνισμός Ανατολής-Δύσης κυριάρχησε με τέτοιο τρόπο, που κάθε ιδιαίτερο εθνικό πρόβλημα να αντιμετωπίζεται από το πρίσμα αυτού του ανταγωνισμού. Η ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή έχασε τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της. Ο χωρισμός της Ευρώπης σε ανατολική και δυτική, δεν οριστικοποίησε μόνο τις σφαίρες επιρροής που συμφωνήθηκαν στη Γιάлта και στο Πότσδαμ. Προχώρησε ακόμα παραπέρα. Μετέτρεψε τις σφαίρες επιρροής σε σφαίρες επικυριαρχίας, ιδιαίτερα στην ανατολική Ευρώπη. Η Πολωνία βέβαια δε θα αποτελούσε την εξαίρεση. Ο στρατιωτικός έλεγχος των ρώσων στις χώρες που σήμερα συγκροτούν το σύμφωνο της Βαρσοβίας, ήταν ο αποφασιστικός παράγοντας σ' αυτές τις μεταλλάξεις. Το status αυτό, έγινε σεβαστό και από τις δυο πλευρές και μέχρι σήμερα παραμένει το υπόβαθρο της ισοροπίας δυνάμεων όχι μόνο στην ευρωπαϊκή ήπειρο, αλλά και σε ολόκληρη τη γη.

Είναι γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, που η Ευρώπη αποτελεί απαγορευτικό πεδίο για τον ανταγωνισμό των υπερδυνάμεων. Μόνο έμμεσες μορφές λαμβάνουν χώρα. Ιδεολογικές πολεμικές, οικονομικές διεισδύσεις, πολιτικές απειλές κι αυτές πάντα «εντός των ορίων». Με άλλα λόγια, η Ευρώπη είναι η σταθερά της παγκόσμιας σκακιέρας, που κατά κάποιο τρόπο εγγυάται την ομαλή διεξαγωγή των παρτιδών.

Τα επιχειρήματα περί ζωτικού χώρου και περί ισορροπίας δυνάμεων, πηγάζουν από τη φιλοσοφία της διπολικότητας του σύγχρονου κόσμου. Όπως εύστοχα σημείωνε ο Κ. Τσαλόγλου,⁴ σ' αυτές τις θεωρίες παγιδύεται το αναφαίρετο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών σ' Ανατολή και Δύση. Αναφορικά με την Ανατολική Ευρώπη, το δόγμα Μπρέζνιεφ, το δόγμα της «περιορισμένης εθνικής κυριαρχίας», συμπυκνώνει με οριακή κυνικότητα αυτή την παγίδευση.

Η Πολωνία ήταν πάντα ο αδύνατος κρίκος για τον ανατολικό συνασπισμό. Οι λόγοι είναι βασικά δύο. Ο πρώτος είναι ο πολωνικός εθνικισμός που έβρισκε πάντα καταφύγιο στην καθολική εκκλησία και στρέφεται ενάντια στο καθεστώς της ρώσικης επικυριαρχίας. Ο δεύτερος είναι τα μόνιμα σχεδόν οικονομικά προβλήματα, που ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1970, οδήγησαν μέσα από ένα αποτυχημένο μοντέλο ανάπτυξης, σ' έναν αφόρητο υπερδανεισμό και σε κάθετη πτώση του βιοτικού επιπέδου. Δεν είναι περίεργο λοιπόν που οι εξεγέρσεις της εργατικής τάξης και των διανοούμενων είναι αλλεπάλληλες και η αντιπολίτευση τόσο ανεπτυγμένη παρα την κρατική καταστολή. Αν αφαιρέσουμε την άρχουσα τάξη, ο πολωνικός λαός είναι εχθρικός στο καθεστώς.

Τα εξαιρετικά στενά πλαίσια κοινωνικής συναίνεσης, είχαν σα συνέπεια την ουσιαστική απομόνωση της εξουσίας από την κοινωνία και τη διαμόρφωση όχι μόνο υλικών συνθηκών,

αλλα και αντιλήψεων και συμπεριφορών που βάθαιναν το χάσμα και έκαναν σχεδόν ανέφικτη μια πολιτική προσεκτικών μεταρρυθμίσεων σύμφωνα με το Ουγγρικό πρότυπο. Η πολιτική αστάθεια λοιπόν, είναι ενδημικό φαινόμενο.

Η ρώσικη ηγεσία έχει πλήρη επίγνωση αυτής της πραγματικότητας. Παρ' όλο που ο πολωνικός στρατός είναι οργανικά ενσωματωμένος στο σύμφωνο τις Βαρσοβίας και ως εκ τούτου απόλυτα ελεγχόμενος σ' όλα τα επίπεδα, η δυσπιστία των ρώσων είναι έντονη.

Η στρατηγική σημασία του πολωνικού διάδρομου είναι κορυφαία. Χωρίς τον απόλυτο έλεγχό του, η «ακριτική» Ανατολική Γερμανία γίνεται εξαιρετικά ευάλωτη. Σύμφωνα με το Ζερου Ντουμουλεν.⁵

— Όλες οι γραμμές επικοινωνίας με την Ανατολική Γερμανία περνουν απο την Πολωνία. Ιδιαίτερα οκτώ μεγάλες σιδηροδρομικές αρτηρίες.

— Δεκαπέντε στρατιωτικοί πετρελαιοαγωγοί διασχίζουν την Πολωνία προς την κατεύθυνση της Ανατολικής Γερμανίας και της Τσεχοσλοβακίας.

— Όλες οι ενσύρματες επικοινωνίες των σοβιετικών μονάδων στην Ανατολική Γερμανία και την Τσεχοσλοβακία περνουν απο την Πολωνία προς το γενικό στρατηγείο του Γκρόντνο στην ΕΣΣΔ, ακριβώς, πίσω απο τα πολωνικά σύνορα.

— Οι μισες απο τις 220 προωθημένες αεροπορικές βάσεις του Συμφώνου της Βαρσοβίας βρίσκονται σε πολωνικό έδαφος.

— Η σοβιετική διοίκηση της ομάδας βορρα των δυνάμεων του Συμφώνου βρίσκεται στη Λέγκνικα στη νοτιοδυτική Πολωνία.

Η Πολωνία της Αλληλεγγύης στους δεκαέξι μήνες της ζωής της, με τους συμβιβασμούς και τις ριζοσπαστικές πρωτοβουλίες, αποτέλεσε κορυφαία πρόκληση στους κόλπους του ανατολικού συνασπισμού. Το κάλεσμα της Αλληλεγγύης προς τους εργατές των άλλων χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας, να ακολουθήσουν το δρόμο της συγκρότησης ελεύθερων κι ανεξάρτητων συνδικάτων, ακολουθούμενο κι απο παρόμοιες πρωτοβουλίες, μετέδιδε και τυπικά την «πολωνική νόσο» και εκτος συνόρων. Είναι νωρίς ακόμα για να εκτιμηθεί η εμβέλεια της «μολυσματικής» της ικανότητας. Αυτό που δεν αμφισβητείται όμως, είναι η καταλυτική της επίδραση στους ίδιους τους πολωνούς. Οι γεύσεις ελευθερίας που έδωσε η άμεση δημοκρατία, η χειραφέτηση που δρομολόγησαν η αυτοοργάνωση και τα οράματα της αυτοδιαχείρισης, οι ελπίδες μιας καλύτερης ζωής, είναι εμπειρίες που σημαδεύουν ανεξίτηλα τη μνήμη ενός λαού.

Η Μόσχα παρακολούθησε με πολλή προσοχή τις εξελίξεις, υποχρεωμένη να κινείται ανάμεσα στους κινδύνους που αντιπροσώπευε η πολωνική πρόκληση και στο τεράστιο πολιτικό κόστος μιας άμεσης στρατιωτικής επέμβασης. Οι προθέσεις της ωστόσο διαφάνηκαν αρκετά νωρίς όταν ο στρατάρχης Ουστίνωφ σε ομιλία του (11-12-1980) συνόψισε ως εξής την κατάσταση: Σκοπος της Αλληλεγγύης είναι να αποσπάσει την Πολωνία απο τη σοσιαλιστική κοινότητα. Αυτό έχει γίνει δυνατό λόγω της λαθεμένης οικονομικής πολιτικής του ΠΕΕΚ. Για όσο διάστημα αυτο το κόμμα θα μένει στα χέρια πολιτών, δε θα υπάρχει μέσον να ανατραπεί η ροή των γεγονότων.⁶

Η πρωθυπουργοποίηση του στρατηγου Γιαρουζέλσκι (Φλεβάρης 1981) ήταν το πρώτο βήμα προς τη «σωστή» κατεύθυνση. Η προώθησή του και στην ηγεσία του κόμματος (Οκτώβρης 1981) το δεύτερο κι αποφασιστικό. Απο το σημείο αυτο και πέρα, πολλά είναι τα γεγονότα που σηματοδοτούν την πορεία προς το πραξικόπημα, που επιμελήθηκε προσωπικά ο ρώσος στρατάρχης Κουλικώφ. Δεν έχει μεγάλη σημασία να επιμεινουμε σ' αυτά. Η ουσία είναι ότι παρα την ηρωική αντίσταση, το στρατιωτικό πραξικόπημα επιβλήθηκε. Με τό ριζοσπαστικό αλλα και αιματηρό αυτο τρόπο, η φάση της ασταθους ισοροπίας ανάμεσα στην εξουσία και στην κοινωνία έκλεισε για να ανοίξει μια άλλη πιο κρίσιμη ακόμα, που δεν γνωρίζουμε τι μας επιφυλάσσει.

Στις πρώτες δύσκολες μέρες με τα πολλά ερωτηματικά, η Μόσχα δεν παρέλειψε να κάνει σαφες στους δυτικούς το δικαίωμά της να επεμβαίνει, επικαλούμενη για πρώτη φορά τις συμφωνίες της Γιάλτας. Οι διαβεβαιώσεις του ΤΑΣΣ ότι «η εξουσία δε θα υποχωρήσει, γιατί δεν έχει που να υποχωρήσει», και ότι ακόμα «ο σοσιαλισμός δε θα ανατραπεί στην Πολωνία», συνδυασμένες με τις απειλές περί σοβιετικής επέμβασης στην περίπτωση αποτυχίας των πολωνων στρατηγών, δίνει το μέτρο της γεωπολιτικής ομηρίας του πολωνικού λαού.

Ωστόσο, οι πολωνοί με τους αγώνες τους έφεραν στην επικαιρότητα όχι μόνο το ζήτημα της αυτοδιάθεσης των εθνών, του ξεπεράσματος των γεωπολιτικών περιορισμών, αλλά και το ζήτημα της πραγματικής ουσίας του σοσιαλισμού. Κι αυτό αδιαφορώντας για τα ειρωνικά σχόλια των ανα τη γη οπαδών της Realpolitik περί «αθεράπευτου πολωνικού ρομαντισμού».

Η Δυτική κατανόηση

Η δραματική τροπή της πολωνικής κρίσης πυροδότησε μίαν αλυσίδα αντιδράσεων. Στο επίκεντρο του δυτικού ενδιαφέροντος για την Πολωνία, υπάρχουν οι σχέσεις Ανατολής-Δύσης και ό,τι αυτές περικλείουν. Έτσι όροι όπως ισορροπία δυνάμεων, ύφεση, αφοπλισμός, εξοπλισμοί, οικονομικές ανταλλαγές και συνεργασίες, δάνεια και άλλα παρόμοια, μοιραία κλέβουν την παράσταση.

Αυτο είναι φυσικό γιατί, πέρα κι έξω από τη σημασία που έχει για τους ίδιους τους πολωνούς, η πολωνική κρίση αποσταθεροποίησε έναν κορυφαίο στρατηγικής σημασίας κρίκο της ανατολικής αλυσίδας, με βαρυσήμαντες επιπτώσεις στην ισορροπία δυνάμεων και κατ' επέκταση στην ευρωπαϊκή ασφάλεια.

Η πολωνική κρίση έβαλε σε αμφισβήτηση το status quo στην Ευρώπη, το υπόβαθρο δηλαδή της διεθνούς πολιτικής ζωής. Δικαιολογημένος λοιπόν ο χαρακτηρισμός της σαν πρόκληση, δικαιολογημένες και οι ανησυχίες που προκάλεσε. Για τη Δύση, που σημειωτέον δε ξέχναγε τους κανόνες του παιχνιδιού, η καλύτερη δυνατή λύση, ήταν μια τόσο συντηρητική εκδοχή του εθνικού συμβιβασμού, που αν δεν ήταν ακριβώς αποδεκτή από τη Μόσχα, τουλάχιστον δε θα της άφηνε τα περιθώρια μιας άμεσης επέμβασης. Αυτή η λύση είχε δυο πλεονεκτήματα για τους δυτικούς. Πρώτο, μέσω της καθολικής εκκλησίας που είχε ρίζε όλο της το βάρος υπερ μιας τέτοιας εκδοχής, θα ασκούσαν μια σημαντική επιρροή στα πλαίσια του καθεστώτος. Δεύτερο, η ανάπτυξη αντίστοιχων διαδικασιών και στις άλλες χώρες κάτω από την επίδραση της πολωνικής εμπειρίας, θα οδηγούσε σε μια προοδευτική και υπόγεια αποσύνθεση του Ανατολικού μπλοκ.

Μόνο που οι υπολογισμοί αυτοί γίνονταν «χωρίς το ξενοδόχο». Καλώς ή κακώς οι πολωνοί εργάτες δε χάραζαν την πορεία τους με κριτήριο τέτοια σενάρια. Η ταξική πάλη τράβηξε τους δικούς της δρόμους για να καταλήξει στη σημερινή κατάσταση.

Η γερμανική έγκυρη επιθεώρηση «Ντερ Σπήγκελ» κατηγορούσε την Αλληλεγγύη ότι πήγε πολύ μακριά, ότι δεν ακολούθησε ένα λογικό δρόμο, για να καταλήξει στη διαπίστωση ότι το Πολωνικό Ενοποιημένο Εργατικό Κόμμα (ΠΕΕΚ) απέναντι σ' αυτή την ανεύθυνη στάση, «κράτησε την ψυχραιμία του μέχρι το τέλος και ίσως ακόμα περισσότερο».

Για τη Δύση, πέρα από την ευκαιρία να επιδείξει με περισσή φροντίδα τη δημοκρατική της ευαισθησία και να φθείρει ιδεολογικά τη Σοβιετική Ένωση, η «λύση» Γιαρουζέλσκι ήταν η αιτία πολλών αναστεναγμών ανακούφισης. Η πολωνική εκκρεμότητα με όλους τους κινδύνους που εγκυμονούσε στην καρδιά της Ευρώπης, τουλάχιστον προσωρινά τακτοποιήθηκε. Ίσως όχι με τον καλύτερο τρόπο, αλλά οπωσδήποτε όχι με το χειρότερο. Αυτό που θα ήταν καταλυτικό πλήγμα και που τουλάχιστον οι δυτικοευρωπαίοι ήθελαν πάση θυσία να αποφευ-

χθει, ήταν μια ρώσικη στρατιωτική επέμβαση. Οι πολωνοί δεν είναι τσεχοσλοβάκοι, οπότε οι κίνδυνοι μιας πραγματικής αιματηρής στρατιωτικής σύγκρουσης ήταν πιθανοί. Ο πολωνικός στρατός, παρα την οργανική του ένταξη στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας και τον έλεγχο που υφίσταται από τους ρώσους, δε θα ήταν καθόλου σίγουρο χαρτί στην περίπτωση μιας σοβιετικής εισβολής.

Μια τέτοια εξέλιξη, θα σήμαινε ενταφιασμο της ήδη χωλαίνουσας ύφεσης και την επιστροφή στο διπολισμο. Για τους Δυτικοευρωπαίους οι απώλειες θα ήταν εξαιρετικά βαριές. Πρώτο τα περιθώρια αυτονομίας τους από τις ΗΠΑ θα στένευαν σημαντικά. Η αντίθεση Ανατολής - Δύσης θα επικαθόριζε με τρόπο μονοσήμαντο τους χειρισμούς των ευρωπαϊκών, αν όχι και των παγκόσμιων ζητημάτων. Δεύτερο, το πλέγμα των οικονομικών σχέσεων τους με την Ανατολική Ευρώπη, που αντιπροσωπεύει μια σημαντική συνιστώσα των οικονομιών τους, θα περιστελλόταν δραστικά.

Ωστόσο, υπάρχει κι ένας άλλος πιο πεζός λόγος, που οι δυτικοί ήθελαν να επανέλθει η Πολωνία στην τάξη. Το χρέος της στη Δύση, που από το 1973 δε σταμάτησε να ανεβαίνει, φτάνει στο υπέρογκο ποσό των 27 δισεκατομμυρίων δολλαρίων, από τα οποία τα 10 δισ. περίπου, είναι υποχρεώσεις για το 1982. Όταν τα συναλλαγματικά της αποθέματα είναι γύρω στα 18 εκατομμύρια δολλάρια, όταν το παθητικό του εμπορικού ισοζυγίου κυμαίνεται στα 2,3 δισ. δολ. και όταν οι εισαγωγές των αναγκαίων πρώτων υλών για τη βιομηχανία της ανέρχονται στα 500 εκατ. δολ. το μήνα, είναι φανερό ότι οι δυτικές τράπεζες δε θα πρέπει να νοιώθουν σίγουρες για τα χρήματά τους. Αρκεί να σημειωθεί, ότι για την εξώφληση 350 εκατ. δολ., οφειλών κυρίως από τόκους, που έπρεπε να καταβληθούν μέχρι τις 28-12-81, η πολωνική κυβέρνηση ζήτησε νέο δάνειο από δυτικές τράπεζες. Μόνο η σοβιετική στήριξη μπορούσε να σώσει την κατάσταση και βέβαια η άμεση αποκατάσταση της εργασιακής παιθαρχίας. Το πραξικόπημα του Γιαρουζέλσκι ήταν ή πιο ενδεδειγμένη λύση και για τα δυο.

Σύμφωνα με πληροφορίες που επανειλημμένα δημοσίευσε ο δυτικός τύπος, χωρίς να προκαλέσει διαψεύσεις, τουλάχιστον η Ουάσινγκτον και η Βόννη είχαν ειδοποιηθεί δυο-τρεις μέρες πριν το πραξικόπημα. Οι διαβεβαιώσεις που δόθηκαν, ότι η επιχείρηση θα εξελισσόταν παστρικά και γρήγορα και ότι η επαναφορά της Πολωνίας στην τάξη δε θα σήμαινε ανακοπή της διαδικασίας ανανέωσης της χώρας, βρήκαν ανταπόκριση. Οι δυτικοί δεν είχαν άλλη επιλογή στην Πολωνία. Άλλωστε, το στρατιωτικό καθεστώς δεν ταγκουνεύτηκε σε υποσχέσεις του τύπου: «η Αλληλεγγύη θα μπορούσε σύντομα να επαναλάβει τις δραστηριότητές της».

Οι ελπίδες των δυτικών κυβερνήσεων εστιάζονταν στην αποφασιστικότητα με την οποία ο Γιαρουζέλσκι θα προχωρούσε στην επανέναρχη των συνομιλιών με ορισμένους μετριοπαθείς της Αλληλεγγύης και φυσικά με την εκκλησία, για την ομαλοποίηση του καθεστώτος.

Οι πρώτες αντιδράσεις τους ήταν εξαιρετικά συγκρατημένες, γεμάτες αναμονή και ευχολόγια για συνέχιση της ανανεωτικής διαδικασίας σύμφωνα με τις υποσχέσεις του Γιαρουζέλσκι. Όταν ο καγκελάριος Σμίτ δήλωνε ότι η δύσκολη κατάσταση στην Πολωνία έκανε «αναγκαία» την κήρυξη του στρατιωτικού νόμου, έκφραζε με οριακό τρόπο το γενικό κλίμα.

Οι «Τάιμς» του Λονδίνου σε κύριο άρθρο τους (17-12-81) σημειώνουν: «Το γεγονός ότι ο στρατηγός Γιαρουζέλσκι κατέφυγε σε έκτακτα μέτρα, αυτό καθ' αυτό δεν αποτελεί αρκετά σοβαρή αιτία για να προκαλέσει την άμεση καταδίκη. Με παρόμοιο τρόπο θα ενεργούσαν και οι ηγέτες των περισσότερων κρατών κάτω από ανάλογες περιστάσεις».

Οι παραλλαγές του μοτίβου της «εσωτερικής πολωνικής υπόθεσης» δώσανε και πήρανε. Υπονοούμενα περί τάσεων ανεξαρτητοποίησης του Γιαρουζέλσκι, συγκρίσεις του με τον Τίτο, είδανε το φως της δημοσιότητας. Κοινός παρανομαστής πάντα, το επιχείρημα ότι το πραξικόπημα των πολωνων στρατηγων απέτρεψε τη ρώσικη επέμβαση.

Η δυτικογερμανική «Ντι Τσάιτ» το έκφρασε καθαρά: «Ο Γιαρουζέλσκι επωφελήθηκε της τελευταίας ευκαιρίας για να τακτοποιήσει με τις δικές του δυνάμεις τα προβλήματα της χώρας του και για να αποφύγει έτσι μια σοβιετική στρατιωτική επέμβαση».

Οι ελπίδες για μια σύντομη και καθαρή επιχείρηση αποδείχτηκαν φρούδες. Η εργατική τάξη αντιστάθηκε αρκετά για να προκαλέσει ένα σημαντικό κίνημα συμπαράστασης και να ασκήσει σοβαρές πιέσεις στις δυτικές κυβερνήσεις. Το αίμα κύλησε αρκετά για να λερώσει την εικόνα και να κάνει αγεφύρωτο το χάσμα ανάμεσα στη χούντα και στο λαό. Τα γεγονότα απέδειξαν ότι χωρίς τη στυγνή βία το καθεστώς δε μπορεί να κρατηθεί. Οι ψευδαισθήσεις περί προσέγγισης των μετριοπαθών της Αλληλεγγύης με τη χούντα, κάτω από το βάρος του τετελεσμένου γεγονότος, περί σύντομης άρσης του στρατιωτικού νόμου και απελευθέρωσης των κρατουμένων, διαλύονται.

Οι σκληρές διώξεις ενάντια στο ανεξάρτητο συνδικάτο και ο κίνδυνος εξαφάνισής του από το πολιτικό προσκήνιο, αναγκάζουν τον Πάπα να κάνει έκκληση για την επιβίωση της Αλληλεγγύης.

Χαρακτηριστικά είναι τα όσα γράφει ο «Εκονομιστ» σε άρθρο του με τίτλο «Χριστουγεννιάτικο μάθημα»: «Η ερμηνεία που δόθηκε σ' αυτό που προσπάθησε να κάνει ο στρατηγός Γιαρουζέλσκι στις 13 Δεκεμβρίου, όταν διέταξε τα τάνκς να βγουν στους δρόμους, ήταν πως έλπιζε ότι μ' ένα σύντομο ισχυρό σόκ θα ανάγκαζε τις δυο ομάδες των μετριοπαθών να πλησιάσουν σε μια τέτοια συμφωνία. Αν ήταν αυτή η πρόθεσή του, τώρα ξέρεi πόσο μεγάλο λάθος έκανε».

Η αλήθεια είναι ότι μετά την αρχική πίστωση χρόνου, οι τόνοι σκλήρυναν αισθητά. Ωστόσο το μέτρο των δυτικών αντιδράσεων το έδωσε ο αμερικανός υπουργός εξωτερικών Αλ. Χαίηγκ, όταν με αξιοσημείωτη ειλικρίνεια ανεγνώρισε, ότι οι δεκαοχτώ μήνες του πολωνικού πειράματος συνιστούσαν «ζωτική απειλή για τα συμφέροντα της Σοβιετικής Ένωσης».

Στρατηγικές αποκλίσεις στη Δυτική συμμαχία

Η πολωνική κρίση εκτός των άλλων, λειτούργησε σαν καταλύτης για την εκδήλωση των αποκλίσεων που εδώ και αρκετό καιρό απειλούν τη συνοχή της Δυτικής Συμμαχίας. Στο επίκεντρο του προβλήματος, οι σχέσεις Ανατολής - Δύσης και ο τρόπος με τον οποίο τις αντιλαμβάνονται στις διάφορες δυτικές πρωτεύουσες.

Η ύφεση άνθισε την περασμένη δεκαετία. Αποκορύφωμά της, οι συμφωνίες του Ελσίνκι το 1975 για την Ευρωπαϊκή συνεργασία και ασφάλεια, κατάληξη τριών χρόνων πλούσιας διπλωματικής δραστηριότητας. Για τη Δύση, η ύφεση είχε το νόημα μιας βαθμιαίας χαλάρωσης των φραγμών ανάμεσα στους δυο συνασπισμούς, μέσα από την ανάπτυξη των οικονομικών και διπλωματικών τους σχέσεων.

Οι ανατολικές χώρες δεν αντιπροσωπεύουν μόνο μεγάλες αγορές με σημαντικά πλεονεκτήματα, όπως μακροπρόθεσμες και σίγουρες κερδοφόρες συμβάσεις που λειτουργούν σταθεροποιητικά στις δυτικές οικονομίες. Υπάρχει και κάτι περισσότερο. Η αισθητή οικονομική ανωτερότητα της Δύσης, της επέτρεψε να διεισδύσει στις ανατολικές οικονομίες, κύρια μέσα από τις διαδικασίες πώλησης υψηλής τεχνολογίας και παροχής πιστώσεων. Το αποτέλεσμα είναι μια ιδιότυπη οικονομική εξάρτηση.

Η διεύρυνση των πολιτικών και πολιτιστικών σχέσεων, δεν ήταν ωστόσο παράγοντας μικρότερης σημασίας. Ο δυτικός τρόπος ζωής ασκεί μια ισχυρή έλξη στις αγγυλωμένες ανατολικές κοινωνίες. Όσο διευρύνεται η επικοινωνία, τόσο αυτός τις διαπερνάει και ριζώνει. Πρόκειται για υπόγεια διαδικασία που υποσκάπτει τα θεμέλια τους και δεν αντιμετωπίζεται ούτε με διατάγματα, ούτε με τάνκς.

Κάπως έτσι σκεφτόταν η Δύση, όταν εγκαινίαζε την ύφεση. Τα «όπλα της ειρήνης» θα ασκούσαν αποτελεσματικές πιέσεις προς την κατεύθυνση της φιλελευθεροποίησης των ανατολικών καθεστώτων.

Ωστόσο, στα χρόνια που μεσολάβησαν η Σοβιετική Ένωση παρουσίασε σημαντικές επιτυχίες σε δυο μέτωπα, εκμεταλλευόμενη τις συνθήκες της ύφεσης.

Στην πρώτη γραμμή, οι διπλωματικές της επιτυχίες στον Τρίτο Κόσμο. Εκμεταλλευόμενη τη ριζωμένη δομική αντίθεση των εθνικοαπελευθερωτικών κινήματων προς το δυτικό ιμπεριαλισμό και ιδιαίτερα προς τις ΗΠΑ, η ρώσικη εξωτερική πολιτική πέτυχε να αυξήσει εντυπωσιακά την επιρροή της σε γεωπολιτικούς χώρους, από τους οποίους μέχρι τότε απουσίαζε. Το ανατολικό πρότυπο, παρα τα εξώφθαλμα αδιέξοδά του και την οριστική του χρεωκοπία στην Ευρώπη, σε μεγάλα τμήματα του Τρίτου Κόσμου συνεχίζει να ασκεί μια αξιοσημείωτη ιδεολογική ακτινοβολία. Το άκαμπτο μοντέλο εκβιομηχάνισης, με τους ψηλούς ρυθμούς συσσώρευσης που εγγυάται το συγκεντρωτικό κράτος, γοητεύει σημαντικούς κύκλους της μικροαστικής ιντελιγκέντσιας, που οραματίζονται ριζοσπαστικές λύσεις για την απόσπαση των χωρών τους από την αθλιότητα της υπανάπτυξης.

Οι σημαντικότεροι λόγοι που η σοβιετική επιρροή κερδίζει έδαφος, δεν είναι εντούτοις ιδεολογικοί. Είναι πολιτικοί και ανάγονται στις ανάγκες διεθνών ερεισμάτων που αντιμετωπίζουν καθεστώτα ή πιο συχνά εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, που είτε βρίσκονται στην εξουσία, είτε παλεύουν γι' αυτή. Η Μόσχα είναι μια υπερδύναμη με ό,τι συνεπάγεται αυτό. Οι εναγκαλισμοί της, μεταφράζονται σε υλική και πολιτική ενίσχυση, ίσως καθοριστικού χαρακτήρα ορισμένες φορές, έστω κι αν καταλήγουν να γίνονται ασφυκτικοί για την πολιτική αυτονομία αυτών των κινήματων.

Ο διπολισμός δυστυχώς επιβάλλει την ανελέητη λογική του. Στο μέτρο που οι αμερικάνοι είναι ταυτισμένοι με τα πιο αντιδραστικά καθεστώτα στον Τρίτο Κόσμο, στο ίδιο μέτρο η ΕΣΣΔ θα εμφανίζεται σαν υπερασπιστής των καταπιεσμένων, εφ' όσον βέβαια προσβλέπει σε συγκεκριμένη βελτίωση των θέσεών της στην παγκόσμια σκακιέρα.

Οι φιλότιμες προσπάθειες ορισμένων αμερικανών διπλωματών να αλλάξουν την εικόνα όπως π.χ. η περίπτωση του πρώην πρεσβευτή στον ΟΗΕ Γιανγκ, δεν κατάφεραν να ξεπεράσουν το επίπεδο της ατομικής πρωτοβουλίας.

Το δεύτερο μέτωπο στο οποίο οι σοβιετικοί σημείωσαν επιτυχίες εκμεταλλευόμενοι την ύφεση, αφορά τον τομέα της υψηλής τεχνολογίας. Μέσα από τις εμπορικές συμβάσεις δυτικές εταιρείες κατασκεύασαν υπερσύγχρονα βιομηχανικά συγκροτήματα και έργα υποδομής, προμήθευσαν υπερσύγχρονα ηλεκτρονικά συστήματα και κομπιούτερς όπου η σοβιετική τεχνολογία υστερεί αισθητά. Κάθε σύμβαση ελέγχεται από το σοβιετικό οργανισμό που συντονίζει τις προσπάθειες των δυτικών στο να μην διαφεύγουν τεχνολογικά μυστικά που θα ενίσχυαν το σοβιετικό στρατιωτικό δυναμικό. Ωστόσο, δεν είναι λίγες φορές που οι ρώσοι κατάφεραν, νόμιμα αγορασμένη τεχνολογία, να την αξιοποιήσουν στην πολεμική τους βιομηχανία. Ο πρόεδρος Ρήγκαν ειδικά γι' αυτό το ζήτημα, στη συνδιάσκεψη της Οττάβας τον Ιούλιο του 1981, ζήτησε και πέτυχε να συγκληθεί μια ειδική σύνοδος τουσοκομ με στόχο τη σκλήρυνση των διατάξεων που καθορίζουν τις εξαγωγές υψηλής τεχνολογίας. Αλλά και το καθεστώς των επιστημονικών και πανεπιστημιακών ανταλλαγών, κρίνεται από δυτικούς εμπειρογνώμονες ότι λειτουργεί υπέρ των σοβιετικών. Οι F.O. Giesbert και J. Mornand χαρακτηριστικά παρατηρούν: «Οι δυτικοί σπουδαστές πηγαίνουν να μάθουν μουσική και χορό στην ΕΣΣΔ, ενώ οι σοβιετικοί σπουδαστές εργάζονται στα επιστημονικά εργαστήρια της Δύσης».

Στις ΗΠΑ, αλλά και στην Ευρώπη, είναι πολλοί οι πολιτικοί αναλυτές που σκέφτονται ότι τελικά ο απολογισμός της ύφεσης είναι αρνητικός για τη Δύση. Η στρατιωτική επέμβαση των ρώσων στο Αφγανισταν και το πρόσφατο πραξικόπημα του Γιαρουζέλσκι, ήταν μια ισχυρή ώθηση για πολλούς, στο να αναθεωρήσουν τις απόψεις τους. Βέβαια η Μόσχα δεν πάτησε τους κανόνες του παιχνιδιού των υπερδυνάμεων. Η περίπτωση του Αφγανισταν είναι κλασική επιθετική κίνηση, σε γεωπολιτικό χώρο ανοικτό σε τέτοιες κινήσεις. Η περίπτωση της Πολωνίας είναι κλασική αμυντική κίνηση, με στόχο την περιφρούρηση ζωτικών συμφερόντων της ρώσι-

κης υπερδύναμης. Πέρα όμως από τη λογική του ηγεμονισμού και της υπερδύναμης, υπάρχει και η διεθνής κοινή γνώμη, που με τον τρόπο της αποτελεί μια σημαντική δύναμη. Σ' αυτό το μέτωπο η Μόσχα έχασε. Ο μύθος της «σοβιετικής μη επιθετικότητας» που χρόνια στεφάνωνε τη Ρωσία, έχει πληγει καίρια. Αυτό έχει βοηθήσει πολύπλευρα τις ιδιαίτερα έντονες επιθέσεις ενάντια στην ύφεση, που ολοένα και πληθαίνουν στο δυτικό τύπο.

Είναι μια καλή ευκαιρία για την Ουάσινγκτον να προωθήσει αποφασιστικά τη στρατηγική της. Μέσα από τις διεργασίες που συντελούνται εδώ και πολύ καιρό στα ανώτατα κλιμάκια που καθορίζουν την εξωτερική πολιτική, η αντίθεση Ανατολής - Δύσης επανέρχεται σε θεμελιακό στοιχείο της νέας στρατηγικής, που επικαθορίζει όλα τα άλλα. Κεντρικός στόχος το γονάτισμα της Μόσχας μέσα από μια κούρσα εξοπλισμών που για λόγους κύρια οικονομικούς, δε θα μπόρεσει να την αντέξει. Η στρατηγική υπεροπλία είναι η ποθούμενη κατάληξη, έτσι ώστε κάθε διαπραγμάτευση για περιορισμό των πυρηνικών όπλων να γίνεται με το πλεονέκτημα μιας τέτοιας υπεροπλίας. Φιλοδοξία της Ουάσινγκτον είναι η επιστροφή στις καλύτερες μέρες του διπολισμού. Η ευθυγράμμιση ωστόσο, των δυτικοευρωπαϊκών συμμάχων της, είναι δυσεπίλυτο πρόβλημα. Στη συνδιάσκεψη του Κανκουν που εξέτασε τις σχέσεις Βορρα-Νότου, οι πρόεδροι Ρήγκαν και Μιττεραν διαπίστωσαν ότι κινούνται σε αντίθετα ρεύματα κυκλοφορίας. Η Ομοσπονδιακή Γερμανία χώρα κλειδί για την ΕΟΚ και το ΝΑΤΟ, άλλοτε ήταν υπόδειγμα φιλοαμερικανισμού. Σήμερα, με την προσκόλλησή της στην ύφεση και ειδικά με τις θέσεις που κράτησε στο πολωνικό, κινείται στον αντίποδα της αμερικάνικης πολιτικής.

Για τη Βόννη, η ύφεση συνυφαίνεται με το εθνικό της ζήτημα. Από το 1969 που ο Βίλλυ Μπραντ εγκαίνιασε την Ostpolitik με το τολμηρό του άνοιγμα στην Ανατολική Γερμανία, η προσέγγιση των δύο Γερμανιών έχει κάνει σοβαρά βήματα. Στην πρώτη γραμμή και οι δυο, με ξένους στρατούς εξοπλισμένους μέχρι τα δόντια, βιώνουν την τραυματική εμπειρία του διαμελισμού που επέβαλε ο ψυχρός πόλεμος. Οι σχέσεις των δυο Γερμανιών λειτουργούσαν πάντα σαν βαρόμετρο για τις σχέσεις Ανατολής - Δύσης, επικαθορίζονταν με τρόπο σχεδόν απόλυτο απ' αυτές. Το Δυτικό Βερολίνο ήταν το αντικείμενο πολλών κινήσεων στη μεταπολεμική ευρωπαϊκή σκακιέρα. Η Βόννη προσπαθεί επίμονα και με αξιόλογα αποτελέσματα να αποσυνδέσει τις διαγερμανικές σχέσεις από τη δυναμική των σχέσεων Ανατολής-Δύσης. Προσπαθεί να τους αποδώσει την αυτονομία τους, κάνοντας τις λιγότερο ευάλωτες στις εντάσεις που εδώ κι αρκετό καιρό υπονομεύουν την ύφεση.

Δεν είναι βέβαια τυχαίο ότι ειδικά στην Ομοσπονδιακή Γερμανία το ειρηνιστικό κίνημα έχει πάρει εξαιρετικά σημαντικές διαστάσεις. Οι συμπάθειές του απλώνονται αρκετά βαθιά και στο κυβερνών σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Είναι γνωστά τα κρούσματα απειθαρχίας και οι διαφοροποιήσεις απόψεων που σημειώθηκαν ακόμα και στα ανώτερα κλιμάκια, αναφορικά με το ζήτημα της εγκατάστασης των αμερικάνικων πυραύλων μέσου Βεληνεκούς. Το σημαντικό είναι ότι ακόμα και παραδοσιακά συντηρητικά στρώματα έχουν περάσει σε ειρηνιστικές θέσεις. Η ευαισθησία των γερμανών αναφορικά με τους πυρηνικούς εξοπλισμούς και η εμμονή τους στην περιφρούρηση του κλίματος της ύφεσης, ερμηνεύεται θαυμάσια από τη γεωπολιτική τους θέση.

Η αποπυρηνικοποίηση της Ευρώπης ολοένα και περισσότερο προβάλλεται σαν πολιτικός στόχος. Για τους γερμανούς τέτοιες εξελίξεις συνδέονται με τα οράματα για ενοποίηση, οράματα που δεν ομολογούνται βέβαια δημόσια αλλά ασκούν σημαντική επιρροή. Η αναβίωση του γερμανικού εθνικισμού ωστόσο, σημαδεύεται από το ανοιχτό εθνικό πρόβλημα και τη γεωπολιτική θέση. Δεν έχει τίποτα να κάνει με την παραδοσιακή σωβινιστική επιθετικότητα, ούτε άλλωστε υπάρχουν και τα ελάχιστα περιθώρια για κάτι τέτοιο.

Ξέχωρα όμως από τα παραπάνω, υπάρχει κι ένας άλλος σημαντικός παράγοντας. Η Ομοσπονδιακή Γερμανία είναι η χώρα, που με μεγάλη απόσταση από τις υπόλοιπες χώρες, έχει αναπτύξει σ' εξαιρετικά ψηλά επίπεδα τις οικονομικές της σχέσεις με την Ανατολή.

Γενικότερα στη σφαίρα των οικονομικών σχέσεων η ύφεση έδωσε πλούσιους καρπούς. Το ετήσιο ύψος των εμπορικών συναλλαγών Ανατολής-Δύσης πιάνει τα 80 δις δολάρια. Σε παρόμοιο ύψος κυμαίνεται και ο δανεισμός των ανατολικών χωρών από τη Δύση. Στην κορυφή η Πολωνία με υποχρεώσεις 27 δις δολλαρίων.

Τη γιγαντιαία αύξηση των εμπορικών συναλλαγών την εκμεταλλεύτηκαν κατά κύριο λόγο οι δυτικοευρωπαίοι παρά οι αμερικάνοι. Οι εξαγωγές των πρώτων αποτελούνται κατά 88% από τεχνολογία και μηχανολογικό εξοπλισμό, ενώ οι εισαγωγές τους κατά 75% από πετρέλαιο, κάρβουνο, αέριο και πρώτες ύλες που καλύπτουν το 6% των αναγκών της ΕΟΚ. Αντίθετα οι εξαγωγές των αμερικάνων αποτελούνται από σιτηρά και δημητριακά κατά μεγάλη πλειοψηφία.

Η κυριαρχία των δυτικοευρωπαίων πέρα από τους γεωγραφικούς λόγους, οφείλεται και στην υιοθέτηση «αντισταθμιστικών συμφωνιών», που επιτρέπουν στους ανατολικούς να πληρώνουν αρκετές φορές με δικά τους προϊόντα. Αντίθετα οι αμερικάνοι πληρώνονται σε σκληρό νόμισμα.

Ο ρόλος της Ομοσπονδιακής Γερμανίας όπως σημειώσαμε ήδη είναι καθοριστικός. Το 1980 η ΕΟΚ πραγματοποίησε εξαγωγές στην ΕΣΣΔ αξίας 10,5 δις δολλαρίων, ενώ στις ΗΠΑ αξίας 1,5 δις δολλαρίων. Από τα 10,5 δις το 8,6 δις αντιπροσωπεύουν δυτικογερμανικές εξαγωγές. Καθοριστικό επίσης ρόλο παίζει και στην παροχή δανείων προς τις ανατολικές χώρες.

Η πρόσφατη επίσκεψη του Μπρέζνιεφ στη Βόννη οδήγησε σε μια συμφωνία - μαμμουθ- την κατασκευή ενός αγωγού μήκους 3000 μιλίων που θα τροφοδοτήσει με φυσικό αέριο από τη Σιβηρία, τη Δυτική Ευρώπη. Πρόκειται για ένα εξαιρετικά φιλόδοξο σχέδιο που αφ' ενός υλοποιεί το πρόγραμμα του Κρεμλίνου για αξιοποίηση των τεράστιων ενεργειακών πόρων της Σιβηρίας, (που μόνη της η Ρωσία αδυνατεί να το κάνει) και αφ' ετέρου ανακουφίζει σ' ένα σημαντικό ποσοστό τις ενεργειακές ανάγκες των δυτικοευρωπαίων. Υπολογίζεται ότι θα καλύπτει γύρω στο 38% των αναγκών της Ομοσπονδιακής Γερμανίας και γύρω στο 30% της Γαλλίας.

Ο προϋπολογισμός του έργου που φτάνει τα 15 δις δολάρια, σε μεγάλο βαθμό θα χρηματοδοτηθεί από τη Δύση. Σε αντάλλαγμα ο κύριος όγκος του έργου θα ανατεθεί σε δυτικές εταιρείες.

Οι ΗΠΑ ήταν φυσικό να αντιδράσουν. Κατηγορούν τους ευρωπαίους συμμάχους τους ότι η ενεργειακή τους εξάρτηση ξεπερνάει τα στρατηγικά επιτρεπόμενα όρια. Οι δραματικές εξελίξεις στην Πολωνία έβγαλαν στην επιφάνεια τις αντιθέσεις που διχάζουν τη Δυτική Συμμαχία. Το πιο σημαντικό μέτρο των κυρώσεων που επέβαλλε ο πρόεδρος Ρήγκαν ενάντια στην ΕΣΣΔ, είναι η απαγόρευση πώλησης μηχανολογικού εξοπλισμού και τεχνολογίας για ενεργειακά προγράμματα. Με την ενέργειά του αυτή ακυρώνονται συμβόλαια της τάξης των 500 εκατομμυρίων δολλαρίων για τις αμερικάνικες εταιρείες, αλλά μπλοκάρεται προσωρινά η κατασκευή του αγωγού που τόσο μεγάλη σημασία έχει για τους Ευρωπαίους.

Αξιοσημείωτο είναι ότι η Ουάσινγκτον απέφυγε να επιβάλει εμπάργκο στις εξαγωγές σιτηρών που τόσο ανάγκη έχει η Ρωσία. Απλά ανέβαλλε την υπογραφή άλλων συμβολαίων. Το αντίστοιχο λόμπυ είχε αντιδράσει στο εμπάργκο που είχε κηρύξει ο Κάρτερ για την επέμβαση στο Αφγανισταν, και υποχρέωσε το Ρήγκαν να το καταργήσει. Δικαιολογημένα οι δυτικοευρωπαίοι θεωρούν ότι οι πρόσφατες κυρώσεις δε στρέφονται μόνο ενάντια στην ΕΣΣΔ, αλλά και εναντίά τους.

Η αλήθεια είναι ότι η εξάρτηση της Ευρώπης είναι σημαντική αφού το σοβιετικό φυσικό αέριο θα καλύπτει γύρω στα 25% των αναγκών της σε φυσικό αέριο. Ωστόσο, χωρίς τις εξαγωγές πετρελαίου, γκαζ και πρώτων υλών, η Ρωσία δεν είναι σε θέση να αντισταθμίσει τις εισαγωγές της από τη Δύση. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μια αλληλεξάρτηση που συνέχεια βαθαίνει. Πολλοί παρατηρητές, αλλά και πολλές κυβερνήσεις, πιστεύουν ότι μέσα απ' αυτή τη διαδικασία η ύφεση ενισχύεται. Άλλωστε εδώ και πολύ καιρό, η πολιτική χρησιμοποίηση των εμπορικών συναλλαγών έχει απορροφηθεί. Η θεωρία του Κίσινγκερ, σύμφωνα με την οποία κά-

θε οικονομική παραχώρηση στη Μόσχα θα πρέπει να συνοδεύεται από μια πολιτική παραχώρηση της Μόσχας, επανέρχεται σήμερα από την αμερικάνικη κυβέρνηση. Ωστόσο, η φιλοσοφία του διπολισμού στις οικονομικές σχέσεις, έχει ξεπεραστεί τελεσίδικα. Τα παραδείγματα είναι πολλά. Όταν η Ουάσινγκτον απαγόρευσε στην εταιρεία ARMCO την κατασκευή ενός χαλυβουργείου στην ΕΣΣΔ, την κατασκευή ανέλαβε η γαλλική εταιρεία Creusot-Loire. Οι Βρεττανοί δεν ξεχνάνε ότι έχασαν το 60% των εξαγωγών τους στη Σοβιετική Ένωση, όταν ευθυγραμμίστηκαν με την κυβέρνηση Κάρτερ στις κυρώσεις που επέβαλε για την επέμβαση στο Αφγανισταν.

Σύμφωνα με υπολογισμούς, η οικονομική ρήξη με τις ανατολικές χώρες θα στοιχίζει στην Ομοσπονδιακή Γερμανία μισό εκατομμύριο ανέργους. Αν το παραπάνω συνεκτιμηθεί με τη «γερμανική ιδιαιτερότητα», γίνεται καθαρό το γιατί η Βόννη πρωτοστατεί σε απροθυμία αναφορικά με τις αμερικανικές πρωτοβουλίες.

Η πολωνική εμπλοκή την έφερε σε δύσκολη θέση. Οι αντιδράσεις της ήταν κάτι περισσότερο από προσεκτικές. Είναι χαρακτηριστική η πρώτη ανακοίνωση της σοσιαλιστικής διεθνούς που φέρει την υπογραφή του προέδρου της Β. Μπραντ και του γενικού γραμματέα της Μ. Κάρλσον και συντάχτηκε χωρίς προηγούμενη επαφή με τα κόμματα - μέλη. Αναφέρει μεταξύ άλλων: «Ελπίζουμε ότι ο πολωνικός λαός θα μπορέσει να λύσει τα προβλήματά του χωρίς εξωτερικές επιδράσεις και χωρίς αιματοχυσία... (η Σ.Δ.) έχει συνείδηση ότι γνώμες που δεν ζητήθηκαν, ή δηλώσεις συνταγμένες σε σκληρό τόνο, δε θα βοηθούσαν τον πολωνικό λαό... σημειώνουμε την πρόθεση των πολωνών ιθυνόντων να μη διακόψουν κι ανατρέψουν, μα να συνεχίσουν τη διαδικασία μεταρρυθμίσεων και ανανέωσης της χώρας».

Όσο κι αν η Βόννη διαφοροποιήθηκε από την αρχική δήλωση Σμιτ που ούτε λίγο ούτε πολύ δικαιολογούσε το πραξικόπημα και πέρασε διαδοχικά από τη φόρμουλα της «εσωτερικής υπόθεσης» στην αναγνώριση ευθυνών της Μόσχας, στη σφαίρα των πρακτικών μέτρων παρέμεινε σταθερή. Η διπλωματική δραστηριότητα του καγκελλάριου Σμιτ, με τα ταξίδια του στην Ουάσινγκτον και στο Παρίσι, σε συνδυασμό με την υπογραφή του ανακοινωθέντος του ΝΑΤΟ παρα τις αρχικές αντιρρήσεις, και τις φραστικές υποχωρήσεις αναφορικά με το πολωνικό, σκιαγραφούν τη δυτικογερμανική φροντίδα να μην τραβήξει περισσότερο απ' όσο πρέπει το σκοινί κι απομονωθεί στους κόλπους της Δυτικής Συμμαχίας. Ταυτόχρονα με την επίσκεψη του πολωνού αντιπροέδρου Ρακόφσκι στη Βόννη, οι συνεχείς εκκλήσεις της δυτικογερμανικής κυβέρνησης για άρση του στρατιωτικού νόμου, μαρτυρούν την αγωνία να ξεπεραστεί η σημερινή δύσκολη καμπή στις σχέσεις Ανατολής-Δύσης.

Για πρώτη φορά η Βόννη γίνεται αντικείμενο τόσο έντονων επικρίσεων. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του Χ. Σμιτ στις ΗΠΑ, οι «Νιου Γιόρκ Τάιμς» (28-12-1981) κατηγορήσαν τη Βόννη ότι προκαλεί εξασθένιση της δυτικής διπλωματίας με τη «γοητεία που υφίσταται από την Ανατολική Ευρώπη». Η γαλλική «Φιγκαρω» με πολύ σκληρό τόνο μίλησε για «φιλανδοποίηση της Γερμανίας». Δεν είναι πολλός καιρός που η άρνηση της Ομοσπονδιακής Γερμανίας να αυξήσει τις αμυντικές της δαπάνες κατά 3% το χρόνο, προκάλεσε κρίσεις, όπως, ότι διακατέχεται από μια στενή κεντροευρωπαϊκή αντίληψη του κόσμου, ή ότι επιζητεί μια σχεδόν ειδική σχέση με τη ΕΣΣΔ.

Θα κλείσουμε με ένα απόσπασμα της γαλλικής «Εξπρές»: «Στον κατάλογο των προτεραιοτήτων εξωτερικής πολιτικής της Βόννης, η πολιτική προς την Ανατολή προηγείται της αναζωογόνησης μιας συμμαχίας, που στο σύνολό της θεωρείται σαν ένα αιώνιο δεδομένο. Αλλά χωρίς την παρουσία των αμερικάνων στρατιωτών στη γηραιά ήπειρο, ή χωρίς ευρωπαϊκή άμυνα, η Ostpolitik δε θα ήταν παρα μια επιταγή που επιβάλλει η Μόσχα».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Αναφέρεται από το Jean Laloy στη «Le Monde» 20/12/1981.
2. Αναφέρεται στο βιβλίο του D. Horowitz «από τη Γιάλτα στο Βιετνάμ».

3. Αναφέρεται απο το Jean Laloy στη «La Monde» 20/12/1981.
4. «Καθημερινή», 20/12/1981.
5. «L' Express».
6. Αναφέρεται απο τον K.S. Karol στο «Nouvel Observateur» 2/1/1982.

